

รายงานวิจัย

ความต้องการความรู้ทางเภสัชวิทยาเพื่อการประยุกต์ใช้ ข้อคิดเห็นของบัณฑิตทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เชวงเกียรติ แสงศิรินาวัน

ภาควิชาเภสัชวิทยา คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Pharmacological Practices and Needs of the Dentists Graduated from Mahidol University

Chavengkiat Saengsirinavin

Department of Pharmacology, Faculty of Dentistry
Mahidol University, Bangkok 10400, Thailand

Abstract

Five hundred and twelve questionnaires were distributed to the dentists graduated from Mahidol University in order to get the feedback information relating to their pharmacological practices and needs. The total number of responses were 183 (35.74%). Most of the dentists (94.5%) have been applying pharmacological knowledge in their profession. Majority of them (70.52%) occasionally encountered to problems in the drugs prescriptions. The drugs that have been used frequently included local anesthetics, analgesics and antibiotics. Most of the dentists (90.64%) would like to obtain current information and continuing education in clinical pharmacology. According to these results, it is tempting to suggest that the pharmacology curriculum at the Dental School of Mahidol University be adjusted to fulfil the needs of the dentists in their professional practices.

การวางแผนการศึกษามักมีคำถามว่า เรียน
วิชานี้แล้วจะไปทำอะไรได้บ้างเภสัชวิทยาเป็นวิชาหนึ่ง
ที่ทันตแพทย์ต้องใช้ในการรักษาผู้ป่วย วิชาทางด้านนี้
เปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเป็นที่ทราบกัน
โดยทั่วไปว่าหลักสูตรแกนของคณะทันตแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ดัดแปลงมาจากหลักสูตรของ
โรงเรียนทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเท็กซัส สหรัฐอเมริกา

แต่ยังไม่มีข้อมูลจากนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว
ที่จะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าการเรียนการสอนวิชาเภสัชวิทยา
ได้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด วัตถุประสงค์ของการวิจัย
นี้เป็นการติดตามประเมินความคิดเห็นของบัณฑิต เพื่อ
แสวงหาแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนเภสัชวิทยา
ของคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

วัสดุอุปกรณ์และวิธีการ

ใช้แบบสอบถามที่มีเนื้อหาครอบคลุมถึงการไ้ยรักษาผู้ป่วยทางทันตกรรม ปัญหาและความต้องการความรู้เภสัชวิทยา จำนวน 512 ชุด ส่งถึงศิษย์เก่าของคณะทันตแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 - 2531 วิเคราะห์ข้อมูลในรูปของร้อยละ ค่าเฉลี่ย และเสนอข้อมูลในเชิงบรรยาย

ผล

แบบสอบถามได้รับการตอบกลับ 183 ราย คิดเป็นร้อยละ 35.74 ในจำนวนนี้เป็นชายร้อยละ 58.47 เป็นหญิงร้อยละ 41.53 อายุเฉลี่ย 30.32 ± 4.1 ปี (22-38 ปี) ทันตแพทย์ที่ตอบแบบสอบถามมีการกระจายตามระยะเวลาที่สำเร็จการศึกษา ตามตารางที่ 1

ในจำนวนทันตแพทย์ที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ร้อยละ 94.53 มีการไ้ยรักษาผู้ป่วยส่วนร้อยละ 5.46 ไม่มีการไ้ยรักษาผู้ป่วย

ตารางที่ 1 ทันตแพทย์ที่ตอบแบบสอบถามกระจายตามระยะเวลาที่สำเร็จการศึกษา

ประสบการณ์ (ปี)	(จำนวน %)
0-1	19 (10.38)
2-3	37 (20.22)
4-5	31 (16.93)
6-7	25 (13.66)
8-9	21 (11.47)
10-11	24 (13.11)
12-13	26 (14.21)
รวม	183 (100)

ในกลุ่มทันตแพทย์ที่ไ้ยรักษาผู้ป่วยนั้นร้อยละ 0.57 ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการไ้ยาร้อยละ 70.52 มีปัญหาบ้างเป็นบางครั้ง และร้อยละ 28.90 มีปัญหามาก ลักษณะของปัญหาการไ้ยยาแสดงในตารางที่ 2

การสั่งจ่ายยารักษาผู้ป่วยทางทันตกรรมแยกตามประเภทยาและความถี่ของการไ้ยยาแสดงในตารางที่ 3 และทันตแพทย์ที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 97.10 เคยพบผู้ป่วยที่มีโรคประจำตัว โรคประจำตัวเหล่านี้แสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 2 ลักษณะของปัญหาการไ้ยยารักษาผู้ป่วยของทันตแพทย์

ปัญหาการไ้ยยา	ร้อยละ ของทันตแพทย์ (จากจำนวน 173 ราย)
การพิจารณาเลือกยา	69.76
ความรู้ยาใหม่	65.69
ปฏิกริยาระหว่างยา	65.69
ผลเสียของยา	63.95
ขนาดของยาและวิธีการไ้ย	63.37
สรรพคุณของยา	62.79
ยาเตรียมพิเศษสำหรับทันตกรรม	18.60

ทันตแพทย์ที่ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนวิชาเภสัชวิทยา ตามตารางที่ 5 ในจำนวนนี้มีถึงร้อยละ 90.84 ที่ต้องการความรู้เภสัชวิทยาเพิ่มเติม ส่วนที่เหลือร้อยละ 9.36 ไม่ต้องการ หัวข้อที่ทันตแพทย์สนใจแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 3 ยาและความถี่ของการใช้ยาโดยทันตแพทย์

ประเภทยา : ชนิดยาที่ใช้มาก	ความถี่ของการใช้ยา (%)			
	มาก (ทุกวัน)	ปานกลาง (ทุกสัปดาห์)	น้อย (นานๆครั้ง)	ไม่มีการ ใช้ยา
ยาชา : Lidocaine, Mepivacaine	86.63	8.27	4.65	0
ยาแก้ปวด : Paracetamol, Aspirin	81.03	14.94	4.02	0
ยาปฏิชีวนะ : Penicillins, Erythromycin, Tetracyclines and Metronidazole	54.97	37.42	7.01	0.58
ฟลูออไรด์ : Fluoride tablet, Fluoride mouthwash	16.20	32.96	34.64	16.20
ยาทาแผลในปาก : Triamcinolone acetonide, Solcoseryl dental adhesive paste	4.06	30.81	55.81	9.30
ยาลดการอักเสบ : Ibuprofen, Seritiopeptidase	1.78	11.90	39.28	47.02
ยากล่อมประสาท : Diazepam, Midazolam	1.20	7.18	41.91	49.70
ยาสลบ : Halothane, Ketamine	0	1.74	8.72	89.53

ตารางที่ 4 ชนิดของโรคประจำตัวผู้ป่วยที่ทันตแพทย์พบ

โรคประจำตัว	ร้อยละของทันตแพทย์ที่พบ
โรคความดันเลือดสูง	97.02
โรคเบาหวาน	96.42
โรคหัวใจ	83.33
โรคภูมิแพ้	52.97
โรคทางเดินหายใจ	47.62
โรคประสาท-โรคจิต	45.24
โรคไต	38.09
โรคตับ	32.14

บทวิจารณ์

งานวิจัยสอดคล้องกับแนวโน้มนโยบายพัฒนาของมหาวิทยาลัย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 6 เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาและติดตามประเมินผลบัณฑิตในวิชาเภสัชวิทยาของหลักสูตรทันตแพทย์ - ศาสตร် มหาวิทยาลัยมหิดล แบบสอบถามได้ส่งไปยังศิษย์เก่าทุกคนยกเว้น รุ่นที่ 1-2 เนื่องจากนักศึกษาสองรุ่นนี้ เรียนเภสัชวิทยาจาก คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ซึ่งมีวิธีการจัดชั่วโมงการเรียนแตกต่าง จากของมหาวิทยาลัยมหิดล

ตารางที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอน
เภสัชวิทยาของทันตแพทย์

ทัศนคติด้านการเรียนการสอน เภสัชวิทยา	ร้อยละ (%)
1. ประโยชน์ของการเรียน	
ไม่ค่อยได้ประโยชน์	7.95
มีปานกลาง	43.18
มีมาก	48.86
2. ความจำเป็นของวิชา	
น้อย	1.09
ปานกลาง	23.50
มาก	75.41
3. ความสัมพันธ์กับการทำงานในคลินิก	
ไม่มี	4.73
มีน้อย	48.52
มีพอสมควร	42.60
มีมาก	4.14
4. เนื้อหาของวิชา	
น้อย	35.22
พอดี	47.12
มากเกินไป	17.61

การปฏิบัติทางเภสัชวิทยา

บัณฑิตทันตแพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหิดล มีการให้ยาร่วมในวิชาชีพร้อยละ 94.53 ซึ่งกลุ่มนี้เท่านั้นที่ให้ข้อมูลการใช้ยา ส่วนกลุ่มที่ไม่มีการให้ยาเนื่องจากเป็นทันตแพทย์ที่ทำงานเฉพาะทาง เช่น ทันตกรรมประดิษฐ์ ทันตกรรมจัดฟัน เป็นต้น ปัญหาการใช้ยาตามตารางที่ 2 ถ้าทันตแพทย์ได้รวบรวมความรู้ต่าง ๆ ให้เป็นหมวดหมู่ ตลอดจนติดตามข่าวสารทางเภสัชวิทยา ใ้พิจารณาอนุญาตโดยอาศัยความรู้พื้นฐาน

ตารางที่ 6 หัวข้อเภสัชวิทยาที่ทันตแพทย์ให้ความสนใจศึกษาเพิ่มเติม

หัวข้อเรื่อง	ร้อยละ
ยาปฏิชีวนะ	70.90
ยาช่วยเสริมการรักษาผู้ป่วยทันตกรรม	61.29
ยาลดการอักเสบ	56.77
ยาทาแผลในปาก	54.19
ยาฆ่าเชื้อทั่วไป	48.39
ยาชา	41.29
ยาแก้ปวด	39.35
ฟลูออไรด์	25.80

ที่เล่าเรียนมาก็จะแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ยาชา ยาแก้ปวด ยาปฏิชีวนะ เป็นยาที่ทันตแพทย์ใช้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Picozzi และ Neidle⁽¹⁾ ปรกติ ยาที่ใช้มากควรสอนอย่างละเอียด ส่วน ยาสลบ แม้จะมีการใช้น้อยแต่ก็ควรสอนอย่างละเอียดเพราะเป็นยาสำคัญซึ่งทันตแพทย์อาจต้องปฏิบัติงานร่วมกับ วิสัญญีแพทย์การใช้ยามิดอาจทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิต ดังที่เคยมีผู้รายงานมาแล้ว⁽²⁾ ผู้เขียนเคยศึกษาในปี 2531 โดยสำรวจผู้ป่วยทันตกรรม 541 ราย พบว่ากว่าร้อยละ 50 ให้ประวัติว่ามีโรคประจำตัวหรือกำลังใช้ยาประจำอยู่⁽³⁾ การศึกษานี้สอดคล้องกับผลงานที่ตีพิมพ์แล้วข้างต้น โรคประจำตัวของผู้ป่วยมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากกับการจ่ายยาทางทันตกรรม อาจเกิดปฏิกิริยาระหว่างยาจึงควรเพิ่มการสอนในหัวข้อการใช้ยาทันตกรรมในผู้ป่วยที่มีโรคประจำตัว

ความต้องการทางเภสัชวิทยา

ไม่มีการศึกษาใดตีพิมพ์ว่าหากไม่เป็นที่ยอมรับของนักศึกษาและอาจารย์ข้อมูลที่ได้รับนี้จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงด้านเนื้อหาและวิธีการสอน ผลตามตารางที่ 5 ชี้ให้เห็นว่า ควรสอนเภสัชวิทยาให้

มีความสัมพันธ์กับการใช้งานทางคลินิกมีกรณีตัวอย่างผู้ป่วยที่รักษาด้วยยา ตลอดจนใช้สื่อการสอนช่วยเสริมการเรียนรู้ให้สนุกจากผลที่พบว่า ท้นตแพทย์มักมีปัญหการจ่ายยาเพื่อรักษาผู้ป่วย ตลอดจนมีความต้องการความรู้ทางเภสัชวิทยาเพิ่มเติมสูงมากถึงร้อยละ 90 จึงขอเสนอวิธีการแก้ไขดังนี้

1. เนื่องจากเนื้อหาวิชานี้มีการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จึงควรจัดทำข่าวสารด้านยาเผยแพร่สม่ำเสมออย่างต่อเนื่อง
2. จัดทำเอกสารวิชาการด้านเภสัชวิทยา โดยรวบรวมให้เป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าเมื่อพบปัญหาออกเผยแพร่
3. จัดการศึกษาต่อเนื่อง ให้มีความสัมพันธ์กับวิชาการทางคลินิก
4. ปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ

Dionne ได้ทดสอบการศึกษาต่อเนื่องโดยการส่งบทความให้ศึกษาด้วยตนเอง พบว่าได้ผลดี⁽⁴⁾ สำหรับวิธีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาของหลักสูตรเภสัชวิทยา ควรพิจารณาจากหลักสูตรสากลร่วมด้วย เช่น หลักสูตรที่รวบรวมโดยท้นตแพทย์สมาคมของสหรัฐอเมริกา^(5,6) สิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนักคือ ใครก็ตามที่พยายามเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาคงจะต้องพบอุปสรรคพอสมควร แต่เมื่อคำนึงถึงเหตุผลความจำเป็นต่อส่วนรวมก็ควรทำพร้อมกับการประเมินผลเป็นระยะ

งานวิจัยนี้ทำให้ทราบว่า ท้นตแพทย์มีการใช้และต้องการความรู้ทางด้านยาและมีทัศนคติกับการเรียนการสอนเภสัชวิทยาอย่างไร สมควรศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของการสอนวิชาเภสัชวิทยาในหลักสูตรท้นตแพทยศาสตร์ของไทย เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้บัณฑิตท้นตแพทย์ที่มีมาตรฐานทางการศึกษาใกล้เคียงกัน และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

บทสรุป

การวิจัยนี้เป็นการติดตามประเมินความคิดเห็นต่อวิชาเภสัชวิทยาของบัณฑิตท้นตแพทยศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหิดลจำนวน 13 รุ่น พบว่า

1. ท้นตแพทย์ส่วนใหญ่ใช้วิชาเภสัชวิทยาและเห็นว่าจำเป็นต่อการประกอบวิชาชีพ
2. พบมีปัญหการใช้ยารักษาผู้ป่วยมาก โดยเฉพาะปัญหาการพิจารณาเลือกยาปฏิชีวนะระหว่างยาและสรรพคุณของยา
3. กลุ่มยาที่ใช้มาก คือ ยาชา ยาแก้ปวด และยาปฏิชีวนะ ตามลำดับ
4. ท้นตแพทย์มีความต้องการความรู้เภสัชวิทยาเพิ่มเติม หัวข้อที่ให้ความสนใจมาก คือ ยาปฏิชีวนะและการใช้ยาเสริมการรักษาผู้ป่วยทางทันตกรรม

จากผลการศึกษานี้ ทำให้ต้องพิจารณาเกี่ยวกับการสอนวิชาเภสัชวิทยาในคณะท้นตแพทยศาสตร์ ว่าควรมีการปรับปรุงการสอนในด้านของเนื้อหาวิชาการให้สัมพันธ์กับการใช้งานในคลินิกและควรมีการจัดทำเอกสารการเผยแพร่ และจัดการศึกษาต่อเนื่องระยะสั้น โดยจัดร่วมกับวิชาการทางคลินิก

คำขอบคุณ

ขอแสดงความขอบคุณต่อ รศ.ทพ.ลลิตี สศิริโสภาค ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และขอขอบคุณคณะท้นตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้การสนับสนุนงานวิจัยนี้ รวมทั้งท้นตแพทย์ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือการสำรวจเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

1. Picozzi A and Neidle E A. A survey of the use of selected drugs in clinical practice. JADA 1981; 10 : 597-599.
2. Carriott J C and Di Maio V J M. Death in the dental chair : Three drugs fatalities in dental patients. J Toxicol - Clin Toxicol 1983 ; 19 : 987 -995.
3. Saengsirinavin C, Krivaphan P and Phumara P. A survey of drug used and medical history among dental out-patients. Mahidol University Annual Research Abstracts 1988 ; 15 : 21.
4. Dionne R A. Review article for continuing education in pharmacology. J Dent Educ 1983 ; 47 : 547 - 549.
5. A.A.D.S. Curricular guidelines in pharmacology. J Dent Educ 1982 ; 46 : 176 - 183.
6. Kahn N and Neidle E A. The teaching of pharmacology in dental school in the United States and Canada. J Dent Educ 1976 ; 40 : 541 - 545.